

Kõva pähkel

P. Tšaikovski "Pähklipureja". Ballett kahes vaatuses. Libreto Marius Petipa. Koreograaf-lavastaja Mai Murdmaa. Dirigent Jüri Alperen. Kujundus ja kostüümid Charles Cusick Smith (Šotimaa). Marie – Eve Andre, Tatjana Voronina; Pähklipureja Prints – Sergei Upkin, Juri Jekimov; Drosselmeier – Viesturs Jansons.

Esiendus 1. XII 2000 Estonias.

Läinud sajandi viimaseks esietenduseks Estonias sai jõulukuine ja jõulune P. Tšaikovski ballett "Pähklipureja". 1892. a. valminud "Pähklipureja" on Tšaikovski kolmest balletist kõige raskemini lavastatav – selles on võrdset muusika geniaalsust ja M. Petipa libreto küündimatust. Ilmselt sellest ka "Pähklipureja" lavastuste sagedased ebaõnnestumised – muusikaväärse koreograafia ja lavategevuse loomine jääb sageli vaid püüdeks. Estonia seekordne taaslavastus (etendus oli repertuaarist väljas kaks hooaega) veenab veelkordselt – "Pähklipureja" on ka kogenud balletmeistrile tõsine katsumus.

Põhimõtteliselt on tore, et teater taastas oma repertuaaris balletilava ühe tipteoze, omamoodi absoluutse täiuslikkuse saavutanud ja Tšaikovski viimaseks lavateoseks jäänud "Pähklipureja". Sellise repertuaari olemasolu on tähtis ka balletitrupi kvalifikatsiooni seisukohalt – see on erialase meistrilikkuse näitaja. Lubatagu veel kord meelde tuletada: kui esitada krestomaatilist klassikalise balletti, tuleb järgida klassikalise tantsu absoluutset viisakuskoodeksit – lõpuni ja jäägitult sirutatud viimast punkti i-le pänev labajalg. Seekord ei tule sellega täielikult toime ükski kavalehele kantud kahe koosseisu osatäitjaist.

Oma ilmaletuleku faktiga kahjuks piirdub

Pikk hoovõtt, kuid imet ei sündinud. Pähklipureja-Prints (Sergei Upkin) ja Marie (Eve Andre) Muinasjutumaal.

HARRI ROSPU

kogu ballettmeister Mai Murdmaa seekordse lavastuse uudsus, mida esietendusena väljakuulutatud etenduselt lootsin. Ei tabanud esmaavastuse rõõmu ei režii ega koreograafilise kujundi vallas. Tekkinud uudishimu, kuidas Murdmaa etenduse seekord lahendas-lavastas, lahenes lühiajalisel vaatamisel ja etenduse lõpul süvenes veendumuseks – lavastuslikult väheveenvalt. Olles samas kohati hoogne (II vaatus rooside valss) ja kohati "dansantne" (I vaatus lumehelveste valss) kindlasti.

Lavastajana on Murdmaa läinud oma eelmise (1987. novembris esietendunud) "Pähklipureja" koreograafia säilitamise teed, jättes dramaturgia tagaplaanile. Kui I vaatus

on suhteliselt ladusalt jälgitav, siis II vaatus on avameelselt meelelahutuslik divertissement. Ja sedagi ainult välise meelelahutuslikkuse võttes. Lavalt esitatakse mehaaniliselt üksteisele järgnevaid kontsertnumbreid, millistel puudub igasugunegi omavaheline seos. Julgen arvata, et ei hispaania, idamaa, hiina, vene tantsud ega armunud karjaste pastoraali tantsukujundid kujuta endast uut kvaliteeti Murdmaa loominguks. Või ehk peavadki nad mõjuma "elavate piltide" ja koreograafilis-plastiliste illustatsioonidena? Kuid just nii saabki II vaatus tervikuna vähe muinasjutuline lastel- ja pinnapealne täiskasvanud publikule. Teatrit ja lavastajalt oleks oodanud täiesti uut etendust, suisa

otsest libreto ümberkirjutamist. Ainult selliselt oleks osutunud reaalseks kahe vaatus sidumine ühtseks etenduseks. Seekordne küsitavuste jada hargneb "Pähklipureja" 2000. a. etenduse taastamisest kulunud režiiga. Väljakuulutatud "esietendus" aga päris *fair play* reeglistikku ei taha mahtuda. Täna "Pähklipureja" ei pane uskuma, et seda repertuaari võttes loodeti jõuda elava ja just praegu (2001. aasta) vajaliku etenduseni.

"Pähklipurejas" peab tants olema esitatud nii, et tehnika muutub esteetikaks. Ja oma "õnnesärgi" peab iga lavalolija ise välja tantsima. Et selles etenduses lavalolekut õigustada, peab võluma nooruse, valimuse

ja koolitatud naiivusega. Saali peaks tulvama akadeemilise tantsuvormi helisevat rõõmu ja siirust. "Pähklipureja" väärtuslikum osa on pühendatud puhtale klassikale – kandvateks kujunditeks täpsed lavajoonised, ranged poseeringud, hoolikalt valitud sammustik ja selle kordumine. Kahjuks on tants laval jäetud ilma oma võimsast tugitalast – arendusest virtuoossuseni. Akadeemilise klassika lahutamatuks osaks on virtuoossus, kuid kandetalaks siiski ilu. Seekord pakub Estonia ähmastunud tehnilist puhtust T. Voronina ja J. Jekimovi poolt, sagedast ilutsemist E. Andrelt, kuhugi on kadunud täpsus väikestes sammudes ja üleminevates poosides ka muidu tublil S. Upkinil ja kogu trupil juba eespool mainitud labajala sirutustes. Nii kangastub mällu mingi pika hoovõtuna kulgev ja jalgimiseks igavavõitu etendus.

Kahjuks neil teatriõhtuil imet ei sündinud. Kuigi võinuks, sest lavastajal olid kasutada Eve Andre, Sergei Upkini ja Viesturs Jansonsi näol ideaalsed osatäitjad. E. Andre Mariest on esimene ja lõpuks ka jääv mulje – tantsu ja baleriini jäägitu ühtesulamine. Siit sai etendus väga kauni kangelanna ja koos S. Upkini Pähklipurejaga on nad laval väga kena paar. Veidi kriibib veel *adagiode* tantsutunniline konarlikkus ja tuuride sagedane õpilaslikkus, kuid neil on eelis – nad on noored. Etenduse lõppedes tajun hämmastavat vastuolu – iga tantsunumber Andre ja Upkini puhul seisis kuidagi eraldi – vajaka on varjundeist, meeolude vaheldumistest. Kõik on veel kuidagi kontsertlavalik. Eitamata nende teatud sära, jäin peategelaste suhtes tegelikult ukskõikseks – täna domineeriva lüürilise balletinaeratuse asemele peab ilmutama tõeline läbitunnetatud meisterlikkus.

Omaette analüüsi väärib osatäitjatest Viesturs Jansonsi Drosselmeier. Lavaleilmumise hetkest peale jälgisin teda erilise ahnusega – suurepärase tõestus, et klassikalise tantsu leksika ei piirdu vaid puht balleti suutlikkusega (see on enesestmõiste-

tav), vaid tänu lavakultuurile ja veel millelegi omandab Jansonsi Drosselmeier esteetilise väärtuse. Olles samaaegselt tähendusrikas ja kohati salapärane, stiilipuhas ja ilmekas.

Seekordse "Pähklipureja" etenduse I vaatuse kujundus ja kostüümid on tõeliselt kaunid. Ühtin täielikult pressis juba kõlanuga, et šotlane Charles Cuisick on selle õhtu tõeline staar. Eldor Renteri omaaegse "Pähklipureja" (1965) kordamineku kõrval on nüüd jälle kord laval uhke ja kaunis dekoratsioonide-kostüümide sulam. Täiuslikkus. I vaatus toob lavale kujundusliku elavuse ja äratuntavuse, selle, mida viimastel aastatel meie balletiteater kipub nagu häbenema. I vaatuse lõpueesriide taha jäänud lumehelbed, päkapikud, Marie, Prints ja saan jätavad hinge midagi väga puhast, sooja, ning hella. I vaatuse lõpus saabus see õnnis hetk teatris, kus lavalt pakutu lummas.

Kuid II vaatuse lavakujundus (Muinasjutumaa ikkagi!) on seevastu lausa olematu ja see vähene, mis lavale markeeritud, on igav, luitunud ja lame. Kas sai teatril raha otsa või puudus nii kunstnikul kui ballettmeisteril II vaatuse puhul igasugune visioon?

Alles hiljaaegu võttis Estonia balletirepertuaari allapoole viimast abijoont jääva N. Dolgušini "Esmeralda", nüüd lahjakene "Pähklipureja" – see täidab küll jõuluaegse repertuaari, kuid midagi suurt korda saata ilmselt ei suuda.

Kuidas ja mismoodi on tegutsetud, et lavastusväärseid tükid (mida "Esmeralda" ja "Pähklipureja" vaieldamatult on) küll üles on leitud, kuid teostusliikult nii kaugel koreograafiakunsti tänasest päevast. Või pole maksumaksja rahast ja riigi teiste teatritega võrreldes tohtutü dotatsiooniga (kõvasti üle 50% kogu teatritele minevast 2000. a. eelarvest = 50,7 miljonit 98 miljonist) teatris usaldus ja vastutus seotud? Repertuaari valik ja lavalt pakutav ei näi küll eriti kedagi huvitavat.